

PÅ VEJE OG AFVEJE I NORDEN

TEODOR TRIPPLIN OG HANS REJSER
I DE SKANDINAVISKE LANDE

SYLWIA SCHAB

Adam Mickiewicz University, Poznań

1.

Była to natura bujna, gorąca, wiecznie młoda, kochająca szczyrze kraj rodzinny i wszystko, co piękne i szlachetne. (Plebański 1881:328)¹

Teodor Tripplin (1813–1881) var en person af mange facetter. Født i Kalisz i en familie, som var efterkommere af franske hugenotter og som derfor blev nødt til at flygte til Tyskland, søn af en gymnasieprofessor i klassisk filologi, med en mor af svensk afstamning, selv uddannet som læge i Królewiec (Kaliningrad), med en ph.d.-titel i medicin fra Montpellier universitet (1840). Han var et menneske med et åbent sind, men samtidig antisemitisk indstillet. Han rejste meget i Europa (samt i den nordlige del af Afrika og senere hen i Mellemøsten) i forbindelse med sin uddannelse og sit job, men også fordi han var forfulgt i Polen efter at have deltaget i novemberopstanden (1830–1831). Efter at han offentliggjorde sine første erindringer (*Wspomnienia...*, 1844), som han begyndte at skrive på i Głogów-fæstningen (hvor blev indsat i 1843)², opnåede han hurtigt status som en meget læst forfatter, hvis popularitet kunne måle sig med Józef Ignacy Kraszewskis – en af datidens mest kendte og populære forfattere, hvis store kunstneriske produktion var legendarisk³. Tripplin kunne

¹ ”Det var en hyppig, varm og evigung natur, som oprigtigt elskede sit hjemland samt alt det, der var smukt og godt.” (alle citaterne fra polsk i min oversættelse – S.S.)

² Første udgave fra 1844 var på to bind, de næste – på op til tolv.

³ Fortegnelsen over Kraszewskis forfatterskab omfatter over 200 romaner, over 100 noveller, over 20 dramaer samt talrige breve, rejseberetninger, digte og avisartikler. Nogle af hans romaner er også blevet oversat til de skandinaviske sprog (vide Roszkowska-Sykałowa & Albrecht-Szymanowska 2001:259ff.).

i øvrigt tale fem fremmedsprog⁴. Teodor Tripplin har skrevet såvel rejseberetninger som romaner (og er, vel at mærke, betragtet som en af forfædrene til den fantastiske litteratur i Polen, vide Kolbuszewski 2006:613) samt medicinske afhandlinger. Han var en af epokens yndlingsforfattere både blandt det læsende publikum og blandt litterære kritikere (i hvert fald omkring midten af 1800-tallet), indtil en dengang meget omtalt skandale fandt sted og bragte ham i miskredit; Tripplin blev beskyldt for at have begået plagiat. Sagen blev bragt for dagens lys af Waclaw Przybylski, som senere blev støttet af Józef Ignacy Kraśzewski – der ellers var Tripplins tidligere ven, men nu frem for alt konkurrent og fjende. De beviste, at Tripplins bog *Najnowsza podróż...* egentlig var en oversættelse af Leonie d'Aunets roman *Voyage d'une femme au Spitzberg* fra 1855. I forlængelse af det blev han anklaget for at have drevet en fabrik for litterære omarbejdelser (uretfærdigt, som Janusz Kolbuszewski understreger, vide Kolbuszewski 2002/2003:370). En af de polske kanonforfattere Maria Konopnicka (1842–1910) prøvede at forklare den uheldige situation til gunst for Tripplin. I sin artikel om ham (offentliggjort efter hans død) skriver hun, at en ukendt, fattig forfatter bad Tripplin om hjælp med at udgive en bog, som han kunne tjene på, og det kunne af let forståelige grunde bedst ske, hvis den bar en populær forfatters navn, og Tripplin bestemte sig i sin hjælpsomhed og naivitet for at hjælpe ham (Konopnicka 1882e:200). Situationen førte til, at han endnu en gang måtte forlade Polen og dermed sin velfungerende lægepraksis i Warszawa samt opgive sin ansete position i hovedstadens litterære og kulturelle liv (han var bl.a. kendt for at afholde litterære saloner). I 1856/57 tog han til Litauen, hvor han faktisk fortsatte sit litterære virke inden for rejselitteraturen, hvorefter han tog til Mellemøsten (Palæstina, Egypten og Tyrkiet), for til sidst at bosætte sig i Italien, hvor han genoptog arbejdet som læge. De mystiske og eventyrlige omstændigheder, som omgav hans liv, blev forstærket af det faktum, at han ”overlevede” sin død. I 1887, altså nogle år før han faktisk døde, kunne man nemlig læse hans dødsannonce. Det skete, fordi hans identitet var blevet stjålet af hans tidligere medhjælper i lægepraksissen, og denne mand døde på et hospital i Italien (se Kolbuszewski 2002/2003:6f.). Der fandtes dog nogle, der påstod, at han selv arrangerede hele situationen, for på den måde at generobre sin noget falmede popularitet og sætte sig selv i fokus.

2.

(...) liczne utwory Tripplina, które w swoim czasie zwłaszcza pleć piękną w prawdziwym gorączkowym utrzymywały usposobieniu. (Lewenstam 1877:256)⁵

⁴ For biografiske oplysninger om Tripplin se bl.a.: Nowaczyński 1936; Andrysiak 2003; Kolbuszewski 1997; Kolbuszewski 2002/2003; Konopnicka 1882; Ślabczyński & Ślabczyński 1992.

⁵ ”(...) Tripplins mange værker, der i sin tid holdt specielt det smukke køn i febrilsk stemning.”

Tripplin rejste i Norden formentlig mellem 1840 og 1843⁶, hvor han besøgte Danmark, Sverige og Norge og skrev om den del i Europa i tre af sine bøger: *Wspomnienia z podróży po Danii, Norwegii, Anglii, Portugalii, Hiszpanii i państwie marokańskiem*, fra 1844 (Erindringer fra en rejse i Danmark, Norge, England, Portugal, Spanien og den marokkanske stat), *Pamiętniki lekarza Polaka z wypadków za granicą doznanych*, fra 1855 (Dagbøger af en polsk læge efter hans oplevelser i udlandet) samt *Najnowsza podróż po Danii, Norwegii i Szwecyi odbyta w roku 1855 przez skrzypka polskiego*, fra 1857 (Den nyeste rejse i Danmark, Norge og Sverige foretaget i 1855 af en polsk violinist)⁷. Tiden, hvor han rejste og forfattede sine erindringer – det 19. århundrede – var præget af en øget interesse for Norden – ikke kun i Polen, men også i hele Europa. Forklaringen kan søges i genopdagelsen af Norden som nordaksen i europæisk kultur. Det skandinaviske Norden bliver til et populært rejsemål, hvor det romantiske kan dyrkes, da det findes direkte i naturen, hvor det naturlige i mennesket, det eksotiske, det friske (i forhold til det velkendte Syd), det dynamiske iagttages og værdsættes. I den polske litteratur fra 1800-tallet giver forholdet sig udslag i en bølge af rejseværker fra Norden⁸ samt hyppigere brugen af ”nordiske motiver” i de romantiske forfatters værker (vide Chojnacki og hans bog om den polske ”Nordens poesi”). Denne ”bevægelsesretning for geografisk-kulturelle sympatier – fra Syden til Norden” (Chojnacki 1998:17) har unægtelig rødder i Madame de Staël’s tanker omkring Sydens og Nordens litteratur. For præromantikere og romantikere erobrede Norden status som indbegrebet af det moderne, ”modern sensibility” (Povlsen 2007:146), men også af disciplin, fysisk styrke, udholdenhed, det ædle samt evnen til at have kontrol over lidelser – i opposition til det klassiske, men også gammeldags Syden, ”aristocratic classicism” (Povlsen 2007:140), præget af livsglæde, munterhed samt mangel på bekymringer (se Jespersen 2007, passim). Norden og dens litteratur udmærkede sig ved en filosofisk tilgang, tilbøjelighed til melankoli, uafhængighed, tanken om døden, som delvis udspringer fra den nordiske natur, der påvirker mennesker, delvis fra den nordiske mytologi (Chojnacki 1998:22ff). ”Nordens folk tænker mere på smerte end på nydelse og takket være det er deres fantasi mere frodig”, skriver Madame de Staël (Staël 1954:31). Denne problematik er ikke fremmed for Tripplin, der både henviser til de Staël og benytter sig af hendes dyko-

⁶ Den præcise datering vedrørende Tripplins skandinaviske rejser volder visse problemer, da der ikke findes nogen detaljeret kronologi over hans livsforløb, ingen biografi og han selv i sine erindringer ikke direkte oplyser, hvornår de enkelte begivenheder fandt sted.

⁷ Den sidstnævnte bog er – som beskrevet før – formentlig ikke Tripplins eget værk. Ikke desto mindre udkom den igen nogle år senere (i 1861, under titlen: *Podróż po Skandynawii odbyta w roku 1855 – En rejse i Skandinavien foretaget i 1855*) og er tilskrevet ham i det polske nationalbiblioteks (Biblioteka Narodowa) elektroniske samling.

⁸ Der er bl.a. tale om rejseberetninger skrevet af Julian Ursyn Niemcewicz, Józef Ignacy Kraszewski, Aleksander Przedziecki, Eustachy Tyszkiewicz, Stanisław Belza, Kazimierz Piotr Ostaszewski-Barański og andre.

tomiske skelnen mellem Syden og Norden, skønt der i forbindelse med det nedennævnte citerede værk er tale om et omfattende ”lån” fra en anden forfatter⁹:

I Nordens naive sagn træder hemmelighedens visse ynde frem, en usikker og tåget en, men en som altid har stræbt mod det utilitære. Der findes en vis religiøs og moralsk renhed i dem; ingen steder kan man finde noget, der trækker mod det uanstændige eller hvad mere – det liderlige – det er derved den skelner sig fra Sydens berusende og lokkende poesi (...). (Triplin 1857:15f.)¹⁰

Romantikken var også den epoke, hvor rejselitteraturen vandt indpas; den undergik også en betydelig udvikling i den polske litteratur, hvor den blandt andet begyndte at sprænge sine genre-mæssige rammer (vide Burkot 1988:16ff.). I takt med de europæiske tendenser bliver jeg-perspektivet eksponeret stærkere og stærkere (efter Sterns og Chateaubriands rejser som forbilleder), dog bliver det karakteristiske træk ved polsk rejselitteratur fra 1800-tallet en specifik holdning til det nationale – i form af henvisninger til Polens nederlag og fald samt til nationens lidelser (Kozicka 2003:33ff.). For at kunne vise Triplins prosa i den omtalte kontekst samt karakterisere ham som rejsebogforfatter, vil jeg pege på de vigtigste træk ved hans stil. I overensstemmelse med den romantiske æstetik blev en stor del af et rejseværk helliget naturbeskrivelser, da man netop i naturen kunne se de elementer, der har determineret folkekarakteren. I takt med det indeholder Triplins ”skandinaviske” værker en del billeder af den utilgængelige, besværlige, barske, kolde, farlige (i Norge), men også harmoniske og monotone (vide Danmark) nordiske natur. Beboerne af Europas nordligste egne synes at være karaktermæssigt harmoniske med den omkringliggende natur; en tilgang som når sit højdepunkt i beskrivelsen af samerne, som han omtaler som nogle væsener, der dårligt ligner mennesker, bor i et ufrugtbart land, hvor de dominerende naturelementer udgøres af sten og mudder, og som ikke er i stand til at opnå et højere civilisatorisk niveau (Triplin 1844, bd.2:138ff.). Om den norske natur skriver han:

Oh natur! Hvad for en skønhed i dette smukke land, du kunne gavmildt godtgøre for klippernes ufrugtbarhed samt for den fare, der kommer fra vandene! Natur, din skønhed må gennemtrænge den menneskelige sjæl og ved at løfte hjertet mod den må du rense det fra falskheden og forræderiet (...). (Triplin 1844, bd.1:163)¹¹

Didaktiske traditioner fra oplysningstiden gør sig ligeledes gældende – de romantiske rejseværker skulle tjene bestemte oplysningsmæssige formål, fast-

⁹ Vide beskyldningen mod Triplin for plagiat.

¹⁰ ”W naiwnych podaniach Północy przebija się jakiś urok tajemnicy, niepewny, mglisty – ale zawsze do użyteczności dążący. Jest w nich jakaś czystość religijna, moralna, a nigdy w niej nie znajdziesz nic do sprośności, nawet do lubieżności ciągnącego; tem się różni od odurzających, nęcących poezję Południa (...).”

¹¹ ”O naturo! jakżeś piękną w tym cudownym kraju, jakżeś chojnie umiała wynagrodzić nieurodzajność skał i niebezpieczeństwem grożące wody! Naturo, twoja piękność musi przenikać duszę ludzką, a podnosząc serce ku sobie oczyszczać je z fałszu i zdrady (...).”

sat af forfatteren selv samt den litterære og kulturelle tradition, som han/hun befandt sig i. En af de mest tilstræbte kategorier var ”sandhed” – det autentiske var en vigtig kvalitet i kritikkenes øjne (på trods af, at grænsen mellem rejseberetning og roman ikke var skarp udstukket, hvilket ofte resulterede i, at beretninger fik skønlitterære præg, Kolbuszewski 1976:61). I bestræbelsen på at opfylde dette ideal og samtidig vise, at han er bevidst omkring kravet om autenticitet, erklærer Tripplin følgende i indledningen til sine erindringer:

Så de forestillinger, som jeg giver mine læsere om visse lande i denne bog, skulle frem for andre også have denne fordel, at den bærer præg af sandhed samt at de ikke er bemærkninger som man tilegner sig i bekvemme hoteller, som man kan se hos nogle rejseberettere, men en kopi af urtyperne, som man betragter på stedet. (Tripplin 1844, bd.1, indledningen)¹²

Tripplins rejsebøger er yderst subjektive og personlige, forstået på den måde, at de præsenterer hans tanker og fornemmelser i overmål. De er stærkt farvede af hans selviscenesættelse, eksponering af egen person, samt de kontakter med kendte personer, som han tilsyneladende knyttede under rejserne (Dickens, Delcroix, Oehlschläger) (se også Kolbuszewski 1976). De er ellers forfattet i en livlig, let, elokvent og billedlig stil fyldt med ekstreme situationer, anekdoter og sjove bemærkninger, sidebemærkninger, humor, ironi samt romantiske motiver, der sikkert var en af de hjørneste, der har bidraget til hans popularitet blandt læserne, ikke mindst de kvindelige af slagsen, som af hans værker blev ”holdt i ægte febrilsk stemning” (Lewenstam 1877:257). I sin beretning fletter han ofte andres udsagn, meninger, breve og lignende ind, hvilket på den ene side har den funktion at underbygge hans egne synsvinkler, gøre dem troværdige, men på den anden side også at gøre bøgerne mere dynamiske i fortælleformen og dermed mere attraktive for læseren. Det er stemningen, anekdoten, stilens frodighed, der spiller første violin frem for det stringent rapporterende, dagbogsagtige med vægt på det kronologiske. I det følgende analyseres tre udvalgte aspekter, som er mest fremtrædende i Tripplins rejseberetninger fra Norden, og som synes at have haft størst tiltrækningskraft på forfatteren: kvinderne i Norden (3.1.), Norge som et forjættet land (3.2.) samt det polske islæt i Norden (3.3.).

3.

Podróżnik nasz jest niemniej bystrym spostrzegaczem i znawcą stosunków życia; umieć, na tle kraj-obrazów swoich, tak zawsze postawić człowieka, dać mu taką fizjonomią charakterystyczną, taki gest, taki język, że z jednego typu odgadujemy całe grupy społeczne, z ich wadami i przymiotami, z ich śmiesznością, z ich wzniosłą prostotą, z ich dążeniami i celem. (Konopnicka 1882d:189)¹³

¹² ”Wyobrażenie więc, jakie czytelnikom moim dam o niektórych krajach w tej książce, powinny przed wielu innemi mieć tę zaletę, że noszą na sobie cechę prawdy, i że nie są postrzeżeniami chwytanemi po wygodnych hotelach, jak się to w niektórych opisach podróży spotyka – ale kopiją zdjętą z pierwtworów widzialnych na miejscu.”

¹³ ”Vores rejsende er ikke i mindre grad en dygtig iagttager samt en kender af livets forhold. Han kan – med det tilhørende landskab som baggrund – præsentere et menneske, udstyre ham med en så karakteristisk fysionomi, den slags gestus, den slags sprog, at vi fra denne enkelte type gætter hele samfundsgrupper med deres karaktersvagheder og -styrker, med deres latterlighed, med deres ædle enkelthed, med det de stræber efter samt deres mål.”

3.1. DE NORDISKE KVINDERS CHARME

Den mandlige rejsendes opmærksomhed rettes ofte mod de udenlandske kvinder, han møder under sin færd i det fremmede. Hos Tripplin synes dette aspekt at tiltrække specielt megen opmærksomhed, hvilket – i overensstemmelse med den på nuværende tidspunkt mest fremtrædende udlægning af de meninger, den rejsende kommer med – siger mere om ham selv og hans kulturelle baggrund end om den ”anden”. Han kommenterer bredt nordboernes skønhed (eller mangel på samme) samt refererer ofte til den fremskredne ligestilling mellem kønnene. Han er blandt andet opmærksom på det, at man (i Norge) deler arven mellem alle børnene (Tripplin 1844, bd.2:65), og altså ikke bare mellem de mandlige efterkommere, samt at de skandinaviske kvinder er meget dannede og uddannede (de får ”en oprigtig videnskabelig og kunstnerisk uddannelse”, Tripplin 1844, bd.1:44). Den skandinaviske ligestilling har dog sine begrænsninger – i Norge bliver damerne ikke tilladt i selskaber:

(...) germanernes og skandinavernes gammeldags skik er fortsat i brug her, kvinderne har mindst mulig adgang til fester, de skal blive hjemme og arbejde. (Tripplin 1844, bd.1:194)¹⁴

Rejsebogsforfatteren konstaterer dog en række mangler ved repræsentanter på det nordiske svage køn, som frem for alt vedrører deres temperament, udseende og charme. I takt med princippet om, at der til enhver regel findes en undtagelse, der bekræfter den, møder han en dansk kvinde, som ”(...) havde mere liv end kvinderne ellers plejer at have her” (Tripplin 1844, bd.1:63). Han konstaterer ”mangel på charme, som er lettere at tilegne sig ved en mindre krop og et varmere klima” (Tripplin 1884, bd.1:71) og norske kvinder karakteriseres bipolarært:

Høje, flotte og anstændige personer, men der er kun få sympatiske mellem dem; de er alle sammen stive som en blikplade og de klæder sig dårligt. (Tripplin 1855:55)¹⁵

Forfatteren lader ellers en tysker samt en nordmand udtale sig om de lokale kvinder. Den første nævner ”Norges døtres fiskeøjne, disse uklare spejle på en ubevægelig sjæl” (Tripplin 1844, bd.1:189), mens den anden indrømmer, at ”en død fisk er mere livlig end en norsk bondekvinde og den har næsten lige så meget sans for humor som hende” (ibidem:231). Norske kvinder er ”(...) relativt højere end mænd, de har nogle gange en henrykkende teint og derfor synes de at være smukkere end de i virkeligheden er. (...) de ser meget hurtigt gamle ud” (Tripplin 1957:58)¹⁶. Ved siden af sin værdsættelse af den sociale fremgang, som

¹⁴ „(...) starodawne zwyczaję Germanów i Skandynawów są tutaj jeszcze znanadto w używaniu, kobiety przypuszczane jak najmniej tylko można do zabaw, muszą siedzieć w domu i pracować.”

¹⁵ ”Roste, przystojne i przyzwoite osoby, ale mało pomiędzy niemi miłych; sztywne wszystkie jak blachy, a ubierają się niegodziwie.”

¹⁶ „(...) kobiety stosunkowo wyższe od mężczyzn, miewają płeć zachwycającą, przez co zdają się być nieraz piękniejszemi niż są w istocie. (...) starzeją się bardzo prędko.”

giver sig udslag i den gradvise ligestilling mellem kønnene røber Tripplin også visse patriarkalske tankebaner:

De samiske kvinder har også kontrol i hjemmene; måske derfor går hele nationen i hundene, for hvor kvinderne er klogere, stærkere og smukkere, dér er nationens fald nær. (Tripplin 1857:180)¹⁷

3.2. NORGES CHARME

Blandt de nordiske lande er det Norge, der har størst tiltrækningskræft på Tripplin. For det første betyder Norges kyst for ham et trygt sted, en redning efter den storm på havet og det skibsforslis, som han har lidt. Det skildres som en majestætisk oase, beskyttet af kæmpehøje klipper – ”Storheden af de himmelhøje sten (klipper) og stenrige øer bevogter Norges fastland.” (Tripplin 1844, bd.1:142). Nordmændene udviser stor gæstfrihed over for ham, ikke mindst på grund af hans nationale tilhørsforhold. Det sker, når de ser ham som en repræsentant for det folkeslag, der kæmper for sit lands frihed ligesom de selv har gjort¹⁸. Dermed forekommer der et initialt sjæleligt slægtskab, som udgør en fælles forståelsesramme og bruges af forfatteren som udgangspunkt til et idealiserende blik på den (norske) ”anden”. Det folder sig ud i et billede af Norge som et lykkeligt sted på jorden, et bevis på, at det er muligt at blive fri igen og kunne ordne sin omverden efter sine egne behov og ønsker – i sin egen nationalstat:

Og det er sådan – de herboende lever godt, moralsk og lykkeligt, på trods af den ustandselige kamp mod naturkræfterne, på trods af at de uafbrudt helliger sig for deres medmennesker, hvori de tit og ofte mister deres liv. (Tripplin 1844, bd.1:146)¹⁹

Tripplin værdsætter den norske klippefasthed og udholdenhed i kampen mod forskellig slags modgang – det kan være sig naturkræfter eller fremmed (svensk) overherredømme. Nordmændenes natur byder på ”en national afdæmpethed og rolighed” (ibidem:157), samt foretagsomhed, arbejdsomhed og flid, pragmatisme og fornuft – alt sammen protestantiske træk, som den rejsende selv (og han var vel at mærke calvinist) sætter pris på. Alle kan læse og skrive – dertil kommer, at der findes biblioteker på de spredte gårde og bønderne abonnerer på dagblade (ibidem:179f.).

Norge præsenteres som et mønsterland for polakker – som et eksempel på en vellykket kamp for uafhængighed, som er værd at efterligne. Landet formåede at genvinde sin frihed efter flere århundredes lange dansk og så svensk hegemoni, samt opnåede denne ønskede tilstand som følge af (eller i hvert fald

¹⁷ „Laponki teź rej wodz w domach; dla tego moe nickszmniejsze cały nard, bo gdzie kobiety mdwsze, mocniejsze i pikniejsze, tam upadek narodu niedaleki.”

¹⁸ Polen var p dette tidspunkt delt op mellem Preussen, Rusland og strig, og eksisterede faktisk ikke p europakortet.

¹⁹ ”Tak jest – tutejsi mieszkncy yją dobrze, moralnie i szczsliwie, cho w ustanej walce z ywiołami – cho w cigłm powicaniu si dla blinich, w ktrem tak czsto trac ycie.”

sideløbende med) et omfattende moderniseringsprojekt, der blandt andet indebar folkeoplysning/(ud-)dannelse samt indførelse af demokratiske forhold. Det er Norges grundlov fra 1814, der får forfatterens opmærksomhed og som bliver udførligt omtalt i hans tekster. Forfatningens rolle kan næsten ikke overvurderes – en uafhængig og udelt stat, med en række friheder for borgerne, som får en afgørende stemme (Tripplin 1844, bd.2:66ff.), og som ikke lader noget rum til bestikelse og forræderi (ibidem:73f.), ”(...) så lykkeligt i dag og som hver dag bliver fysisk og moralsk stærkere” (ibidem:92), opnår status af en vejviser og et symbol. I billedet af Norge realiseres det karakteristiske romantiske træk ved den polske rejselitteratur, som blev nævnt før – det at sammenligne og konfrontere den polske virkelighed og nationale diskurs med den fremmede af slagsen, for at kunne opdage, hvad der har ført til Polens fald og hvad der kan redde landet ud af fælden.

Det mest markante kritikpunkt rejses mod de kulinariske forhold samt spisevanerne. Tripplin, som blev afskrækket af bl.a. en rædselsfuld suppe (”helvedesuppe”) samt mærkeligt brød, giver de andre rejsende et velment, men også ironisk formuleret råd: ”Gourmeterne frarådes at rejse i det indre Norge.” (Tripplin 1844, bd.1:215).

3.3. SELVBEKRÆFTELSENS CHARME

Under sine rejser i Norden er Tripplin politisk flygtning, som efter at have deltaget i en af de nationale opstande, trues med fængselsstraf, hvis han kommer tilbage til sit hjemland (hvilket også skete, da han ulovligt krydsede den (gamle) polske grænse og blev indsat på Głogów-kastellet). Dette faktum udgør et specifikt udgangspunkt for rejsen, og på linje med andre polakker, der rejste ude i verden i perioden omkring Polens tre delinger, dvs. efter 1772, bliver han specielt opmærksom på det polske islæt, der kommer til syne i det fremmede.

Og det er igen i Norge, han finder de fleste og mest markante tegn på sympati over for sit hjemland og sine landsmænd. Han beskriver blandt andet hvordan hans modtagelse pludselig forandres, da det kom frem, at han er polak:

(...) lige pludselig forandredes alle ansigternes dekorationer, tvivlen veg for glæden.²⁰
(Tripplin 1844, bd.1:219)

Nu kan jeg genkende en polak i dig, jeg kender dette oprigtige hjerte, som ryster af glæde ved enhver national minde (...)²¹ (ibidem)

Polakkerne, som ifølge norske værtsfolk har den egenskab, at de ”i ethvert land og klima kan blive til nytte for omverdenen”²² (Tripplin 1844, bd.1:162), gør

²⁰ ”(...) zmieniły się nagle dekoracje wszystkich twarzy, niedowierzanie ustąpiło radości”.

²¹ ”Teraz w tobie poznaję Polaka, znam ja to prawe serce, które drga z radości na każde wspomnienie narodowe (...)”.

²² ”Tak tedy Polak w każdym kraju i klimacie umie się stać użytecznym światu.”

sig gældende i deres nye hjemlande, som for eksempel hans gamle studiekammerat, en vis ”Herr D.”, der blev frontfigur i den norske forlæggerbranche (der er vist tale om Adam Dzwonkowski (1815–1885)), eller Josephus Vladislaus Pradowski (1747–1800), hvis gravsted Tripplin finder i en norsk landsby, hvor han satte sit spor ved at bygge en bro, formåede at begrænse de lokales alkoholforbrug (sic!) samt lærte mændene fra landsbyen at vise respekt over for kvinder.

Tripplin finder den lighed mellem polakker og nordmænd, at de nærer dyb kærlighed over for deres respektive hjemlande. I den henseende værdsætter de sidstnævnte polakernes kamp for frihed og deres beslutsomhed for at befri landet og formulerer de trøstende ord:

(...) i disse kvaliteter øser vi det håb og denne sikkerhed om en fremragende fremtid, som Norge ønsker jer.²³ (ibidem:196)

I *Pamiętniki lekarza Polaka...* beskriver han sit møde med Danmarks mest kendte romantiske digter Adam Oehlenschläger, og hans barnebarn, Ulryka (?), som sammenfatter danskernes forestillinger om polakker på følgende måde:

– Jeg har aldrig i mit liv set en polak, men jeg har forestillet mig ham på en anden måde; og i hvert fald bliver han fremstillet anderledes i vores gamle komedier. (...)
– De bliver nemlig præsenteret som enorm barbariske og snu mennesker (...) (Tripplin 1855, bd.3:218)²⁴

Den førstehjælp, som Tripplin efter sin egen beretning i *Pamiętniki...* skulle have ydet til Oehlenschläger, samt deres senere kontakter skulle udgøre forfatterens indsats for en mere passende opfattelse af polakker i Danmark. Det er dog tvivlsomt, om dette møde overhovedet fandt sted.

4. KONKLUSION

Derimod er der næppe tvivl om, at Teodor Tripplin har forfattet sine beretninger fra Norden efter eget øjesyn. De er dog i høj grad præget af hans selv-scenesættelse – som en fremragende rejsende, udmærket læge samt genial forfatter kendt over hele Europa. Jacek Kolbuszewski, polsk litteraturforsker, der har beskæftiget sig mest omfattende med Tripplins forfatterskab, understreger:

Oprigtigheden af informationerne om landene i hans rejseberetninger gik hånd i hånd med fantasiens overflod samt en direkte overdrevet tendens til ospind. (Kolbuszewski 2002/2003:366)

²³ ”(...) w tych przymiotach czerpiemy nadzieję i pewność świetnej przyszłości, jakiej wam życzy Norwegia.”

²⁴ ”– Nigdy w życiu nie widział Polaka, ale go sobie inaczej przedstawiała, przynajmniej inaczej go przedstawiają w naszych starych komedjach. (...) – Otóż ich przedstawiają jako nieźmiernie barbarzyńskich i chytrych ludzi (...)”.

For dog til sidst at konkludere, at Tripplins forfatterskab ingenlunde kan betegnes som værdiløst (ibidem:372).

Teodor Tripplins beretninger fra de nordiske lande er ikke bare underholdende læsning den dag i dag – forfattet i et livligt og billedligt sprog, fuld af anekdoter og pikante bemærkninger; de krydser flere veje – og afveje. De er et barn af deres tid – billedet af de skandinaviske lande bliver til en projektion for nationale polske bekymringer og forhåbninger. De byder på et mangefacetteret billede af Norden, som samtidig er et skarpt spejlbillede af polakker fra midten af 1800-tallet og dermed kan bidrage til de sidstes nationale selvforståelse.

LITTERATURLISTE

- Andrysiak, Ewa. 2003. Teodor Tripplin. I: *Słownik Biograficzny Wielkopolski Południowo-Wschodniej Ziemi Kaliskiej*. Bd. 2. Wańka, Danuta (red.). Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 230–231.
- Chmielowski, Piotr. 1886. Teodor Tripplin. I: Chmielowski, Piotr (red.) *Złota Przędza Poetów i Prozaików Polskich*. Bd. 3, 797.
- Chojnacki, Hieronim. 1998. *Polska „Poezja Północy”*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Jespersen, Marianne Raakilde. 2007. A Map of Words – Mme de Staël’s three dimensional Cartography and Gendered Geography in *The Influence of Literature upon Society and Corinne, or Italy*. I: Povlsen, Karen Klitgaard (red.). *Nothbound. Travels, Encounters, and Constructions 1700–1830*. Aarhus: Aarhus University Press, 171–189.
- Kolbuszewski, Jacek. 1976. O „Dzienniku podróży po Litwie i Żmudzi” Teodora Tripplina. *Acta Baltico-Slavica* IX, 157–190.
- 2002/2003. Osobliwości życia i prozy doktora Tripplina. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, vol. XX/XXI, 365–373.
- 2006. Teodor Tripplin. I: *Słownik literatury popularnej*. Żabski, Tadeusz (red.). Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, 613–614.
- Konopnicka, Maria. 1882a. Kilka słów o Teodorze Tripplinie i o podróżach jego (I). *Wędrowiec*. Bd. 39, nr 9, 129–130.
- 1882b. Kilka słów o Teodorze Tripplinie i o podróżach jego (II). *Wędrowiec*. Bd. 39, nr. 10, 155–157.
- 1882c. Kilka słów o Teodorze Tripplinie i o podróżach jego (III). *Wędrowiec*. Bd. 39, nr. 11, 170–171.
- 1882d. Kilka słów o Teodorze Tripplinie i o podróżach jego (IV). *Wędrowiec*. Bd. 39, nr. 12, 189–190.
- 1882e. Kilka słów o Teodorze Tripplinie i o podróżach jego (V). *Wędrowiec*. Bd. 39, nr. 13, 199–200.
- 1882f. Kilka słów o Teodorze Tripplinie i o podróżach jego (VI). *Wędrowiec*. Bd. 39, nr. 14, 218–221.
- Kozicka, Dorota. 2003. *Wędrowcy światów prawdziwych. Dwudziestowieczne relacje z podróży*. Kraków: Universitas.
- Lewenstam, F.H. 1877. Dr. Teodor Tripplin. I: *Kłosy*. Nr 616, Bd. XXIV, 256–257.
- Nowaczyński, Adolf. 1936. Doktor Tripplin w Palestynie. I: *Świat*. Nr 1, 5–7.
- Plebański, J.K. (den ansvarshavende redaktør). [Teodor Tripplins dødsannonce]. 1881. *Biblioteka Warszawska. Pismo poświęcone naukom, sztukom i przemysłowi*. Bd. I. Warszawa: Księgarnia Gebethnera i Wolffa, 327–328.
- Povlsen, Karen Klitgaard. 2007. Travelling Mythologies of the North around 1760: Molesworth, Mallet, Gerstenberg, and several others in Copenhagen. I: Povlsen, Karen Klitgaard (red.). *Nothbound. Travels, Encounters, and Constructions 1700–1830*. Aarhus: Aarhus University Press, 129–150.
- Roszkowska-Sykałowa, Wanda & Albrecht-Szymanowska, Wiesława. 2001. Józef Ignacy Kraszewski. I: *Dawni pisarze polscy od początków piśmiennictwa do Młodej Polski. Przewodnik biograficzny i bibliograficzny*. Bd.2. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 259–270.

- Słabczyński, Waclaw & Słabczyński, Tadeusz. 1992. *Słownik podróżników polskich.* (Tripplin). Warszawa: Wiedza Powszechna, 314–315.
- de Staël, Anna Luiza Herminia Holstein. 1954. *Wybór pism krytycznych.* (overs. Anna Jakubiszyn-Tatarkiewicz). Wrocław: Zakład im. Ossolińskich.
- Tripplin, Teodor. 1844. *Wspomnienia z podróży po Danii, Norwegii, Anglii, Portugalii, Hiszpanii i państwie marokańskim.* Bd.1–2. Poznań: drukarnia W. Stefańskiego.
- 1855. *Pamiętniki lekarza Polaka i wypadków za granicą doznanych.* Bd. 1–6. Warszawa: nakład i druk S. Orgelbranda.
- 1857. *Najnowsza podróż po Danii, Norwegii i Szwecyi odbyte w roku 1855 przez skrzypka polskiego.* Bd.1–3. Wilno: nakładem Księgarni P.F. Rubena Rafałowicza.
- Tripplinówna, Aniela. 1881. Ostatnie lata życia ś.p. T. Tripplina. *Kłosy.* Nr 816-Bd. XXXIL, 32–33.